

УДК:631.52 (577.081:633.12)

Тараненко Л.К., Яцишен О.Л., Пальчук М.Ф.

ННЦ «Інститут землеробства НААН»

ТИПИ ВНУТРІШНЬОВИДОВОГО ПОЛІМОРФІЗМУ ГРЕЧКИ ВИДУ *FAGOPYRUM ESCULENTUM* MOENCH

Гречка характеризується вузьким поліморфізмом по ряду господарсько-цінних ознак, які найбільше обумовлюють продуктивність та адаптивність в селекції на стабільну врожайність.

Розширення внутрішньовидового поліморфізму виду *Fagopyrum esculentum* Moench насамперед направлене на виявлення «еволюційних» мутацій, які характеризуються змінами архітектоніки рослин та габітуальних ознак, які обумовлюють раціональне співвідношення генеративної та вегетативної маси, яка забезпечує раціональний перерозподіл асимілятів на користь генеративної маси (плодоутворення) навіть в стресових умовах середовища.

Такими виявилися генотипи з обмеженим ростовим потенціалом і підвищеним виходом зерна із загальної біомаси за рахунок скорочення висоти головного пагона (стебла) та гіллястості рослин.

Крім цього, показник висоти рослин є однією з характеристик, що контролює стійкість до вилягання. Такими формами виявились детермінантні зразки з різними типами та кількістю суцвіть. Детермінантність блокує діяльність апікальних меристем у пагонів всіх порядків і в результаті утворюються суцвіття з різними числовими коливаннями, на даний період виявлені детермінантні форми з числом суцвіть від одного до 4 і більше; різної форми проявлення – однокитицева, двухкитицева – дві китиці з одного вузла пагона та звичайне завершене суцвіття до 4 китиць.

Для традиційних сортів гречки характерний ремонтантний тип росту, що з однієї сторони є позитивною захистно-

адаптивною властивістю, сприяє відновленню росту та плодоношення після стресових умов, а з іншої негативною, одночасний ріст і розвиток вегетативної та генеративної сфери спричиняє конкуренцію за пластичні речовини і на думку ряду авторів (Мартиненко Г.Ю., Солов'єв Г.М., Петеліна Н.Н., Самохвалов Г.К. та ін.) є однією із причин низької і нестабільної врожайності культури гречки.

При порівняльному аналізі за господарсько-цінними та морфобіологічними особливостями структури продуктивності детермінантних та традиційних індетермінантних форм в зоні проведення дослідів (Лісостеп України), слід відмітити переваги за приведеними ознаками виявлених нами детермінантних форм над традиційною.

Найбільшу цінність представляє детермінант двокитицевий він має найвищі значення за прямими середніми показниками (маса зерна – 12,9; кількість зерна – 454) а також за індексними показниками озерненість III – 0,313; індекс індивідуальної насінневої продуктивності (ІНП) – 0,246; індексом атракції (ІА) – 0,683; він переважає всі детермінантні та індетермінантні форми, що свідчить про його особливу цінність в селекції на продуктивність.

Визначення прояву і взаємообумовленості елементів структури продуктивності в системі різних форм детермінантності та індетермінантної форми з інтегральними її ознаками – масою і кількістю зерен, які є індикаторами врожайності, виявлені переваги детермінантних форм. Найбільш суттєві кореляційні зв'язки з кількістю суцвіть у детермінанта двокитицевого $r = 0,986-0,997$ у індетермінантної форми $r = 0,459-0,648$; з індексом озерненості III у детермінанта двокитицевого $r = 0,922-0,846$, у звичайної форми $r = 0,468-0,176$; з індексом індивідуальної насінневої продуктивності у детермінанта двокитицевого $r = 0,991-0,972$ у звичайної форми $r = 0,820-0,887$; з індексом атракції у детермінанта двокитицевого $r = 0,989-0,989$, у індетермінантної форми $r = 0,817 - 0,887$.

За попередніми даними при вивченні особливостей характеру успадкування типу і кількості суцвіть двохкитицевого детермінанта виявлено проміжковий характер успадкування, що свідчить про успішне використання прямого добору.

УДК 631.1

Телепенько О.В.

*Український інститут експертизи сортів рослин,
м. Київ, вул. Генерала Родімцева, 15, 03041,
e-mail: telepenko@sops.gov.ua*

ФОРМУВАННЯ СОРТОВИХ РЕСУРСІВ ЗЕРНОБОБОВИХ КУЛЬТУР

У світі вирощується велика кількість різних видів зернобобових культур. За своїм економічним значенням та посівними площами провідне місце серед зернобобових займає горох та соя. Не менш важливими є такі культури як: квасоля, нут, сочевиця та боби.

Зернобобові культури мають велике продовольче та кормове значення. Вміст білку та сирого протеїну в зерні бобових культур у 2-3 рази більший, ніж в зерні хлібних злаків, що підкреслює їх цінність як продукт харчування людини та корму для тварин, багатого на білок. Насіння деяких зернобобових, зокрема чини, сої використовують у технічних цілях, як сировину для виробництва клею, пластмаси, лаків.

За результатами аналізу (2005-2011рр.) Державного реєстру сортів рослин, придатних до поширення в Україні, відзначаються поступові зміни в кількості сортів бобових культур занесених до реєстру. Якщо включення сортів сої та гороху впродовж цього періоду поступово зростала, то для сортів нуту, сочевиці, квасолі та бобів з 2005 до 2008 рр. зазнавала повільного спаду.